

створеного теоретико-методологічного концепту "політична сфера" – предмети наступних публікацій.

Література:

1. Антология мировой философии. – В 4-х томах. – Том 1: Философия Древности и Средневековья. – Часть 1. – М. : Мысль, 1969. – 276 с.
2. Аристотель. Сочинения. – В 4-х томах. – Том 4. – М. : Мысль, 1977. – 408 с.
3. Варзар І.М. Політична етнологія як наука: історіологія, теорія, методологія, праксеологія. – К. : Школяр, 1994. – 224 с.
4. Варзар І.М. Проблема співвідношення етноісторичної нації, політичної нації та політичного класу в історії політичної думки Європи Нового та Новітнього часів: теоретико-історіологічні синтети // Науковий Часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. – 2009. – Вип. 1. – С. 22–38.
5. Варзар І.М. Політична етнологія. Пропедевтичний курс. Авторський підручник. – К.: Персонал, 2011. – 354 с.
6. Горбачёв М.С. Жизнь и реформы. – В 2-х книгах. – Книга 2. – М.: Новости, 1995. – 656 с.
7. Энциклопедия политической мысли / За ред. Д. Миллера. – К.: Дух і Літера, 2000. – 472 с.
8. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / Пер. с англ. – М.: ЭКСМО, 2007. – 960 с.
9. Филиппов А.Ф. Тённис Фердинанд. – В изд.: Современная западная социология. Словарь / Рук. авт. колл. Ю.Н. Давыдов. – М. : Мысль, 1990. – 308 с.
10. Garaudy R. Toute la vérité. – Paris, 1970. – 322 p.
11. Synoptikus (K. Renner). Staat und Nation. – Wien, 1899. – 380 S.

УДК 329.055.4(477):32.001.1

Рудень Денис Миколайович,
аспірант кафедри політичних наук
Інституту політології та права
Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова

ЛІВИЙ РУХ В ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОГЛЯДІВ ТА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТОЛОГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ

Стаття присвячена місцю лівого руху в політичному житті сучасного українського суспільства. Особлива увага звертається на позиції вчених та політиків, а також суб'єктів політичної системи України, що дало змогу запропонувати вирішення проблем лівого руху в політичному житті сучасного українського суспільства.

Ключові слова: *лівий рух, сучасне українське суспільство, політична система, політична партія.*

Статья посвящена месту левого движения в политической жизни современного украинского общества. Особое внимание уделяется позиции ученых и политиков, а также субъектов политической системы Украины, что позволило предложить решения проблем левого движения в политической жизни современного украинского общества.

Ключевые слова: *левое движение, современное украинское общество, политическая система, политическая партия.*

This article discussed about left movement in the political life of the modern Ukrainian society. Special attention is paid to the position of scientists and politicians, as well as subjects of the political system of Ukraine, which has allowed to offer solutions to problems of the left movement in the political life of the modern Ukrainian society.

Keywords: *left movement, modern Ukrainian society, political system, political party.*

Політичне життя сучасного суспільства – надзвичайно динамічний і складний феномен. Існує маса факторів, які зумовлюють конфігурацію політичних сил і стратегії суб'єктів політики. В останні роки все активніше лунають голоси, що кажуть про технологізацію політики, перетворення її на об'єкт свідомого і цілеспрямованого конструювання та моделювання. Тому важливим є виокремлення проблем, які спіткали лівий рух на шляху становлення в політичному житті сучасного українського суспільства.

Політика залишається насамперед боротьбою ідей незалежно від того, в яку форму ці ідеї одягнені: фундаментальних теоретичних концепцій або кон'юнктурних інформаційних повідомлень. На зміну класичним ідеологіям приходять нові духовні підстави політики, які не є в класичному розумінні ідеологіями, а поєднують в собі їх елементи з характеристиками політичної практики і технології. Одним з варіантів такого роду синтезу став феномен лівого руху в Україні.

Створення великої кількості лівих політичних партій, зменшення електоральної підтримки, дискредитація ідеологічних засад певними представниками лівого руху, невідповідність партійної ідеології та її впровадження дають змогу говорити про факт наявності кризи в лівому русі України.

Лівий рух в Україні досліджували сучасні вітчизняні вчені, такі як О. Волков, Л. Дунаєва, В. Медведчук, С. Остюченко, Є. Перегуда, О. Стаценко, В. Якушик. Політологічний аналіз загальних ідеологічних трансформацій знаходимо в працях і вітчизняних науковців В. Андрущенко, О. Бабкіної, І. Гавриленка, О. Горбатенка, В. Кізіми, І. Кураса, М. Михальченка, Л. Нагорної, В. Ткаченка, З. Самчука. Вивченню окремих аспектів ідеологічних процесів та напрямків ідеологічних течій присвячені праці М. Білецького, В. Воронкової, В. Гури, М. Томенка.

Значний внесок в теоретичні дослідження та практичну реалізацію по створенню і розвитку лівого руху України внесли, перший секретар ЦК Комуністичної партії України, керівник фракції комуністів у Верховній Раді України П. Симоненко, голова Ради партії «Справедливість» С. Ніколаєнко, голова Соціалістичної партії України О. Мороз, голова Прогресивної соціалістичної партії України Н. Вітренко, голова партії «Союз лівих сил» В. Волга, директор Інституту демократії і соціальних процесів В. Шибко, політологи В. Кулик, О. Гарань, Т. Кузьо.

Сучасний ідеологічний простір України включає майже всі відомі на сьогодні у світі більш-менш впливові ідеологічні концепції. Щоправда рівень їх впливовості далеко не однаковий. Які ж ознаки потрібно покласти в основу класифікації наявних ідейно-політичних систем України? Виходячи з традицій політології, необхідно розмежувати наявний ідеологічний спектр передовсім за ознаками «ліва», «права» та «центристська» ідейно-політичні течії. Такий підхід дозволяє одержати уявлення про те, які ідеологічні системи обстоюють права колективної, а які – приватної власності, або відстоюють позиції змішаної економіки. Іншим підходом до класифікації ідейно-політичних напрямків в українському суспільстві є їх поділ за ознаками «авторитаризму» та «демократизму». Це істотній показник оскільки він дозволяє прослідкувати не лише відмінності між правими та лівими, а й їх схожість. Ще одна класифікаційна ознака, що може бути покладена в основу диференціації ідейно-політичних течій сучасного українського суспільства – це ознака засобів досягнення політичної мети, тобто показник «радикалізм-поміркованість». Ще один показник з точки зору прикладної політології та політичного прогнозування – це показник впливовості – мало впливовості [2, с. 58].

У політичному житті сучасного українського суспільства представлені так звані ліві сили. Це підтверджується наявністю лівої парламентської партії, кількох лівих політичних партій, інститутами громадського суспільства, які є прихильниками лівої ідеології. Але чи справді ліві сили відіграють велику роль в політичному житті сучасного українського суспільства? Для відповіді на це питання спробуємо визначитися, що собою являє український лівий рух, і з якими проблемами він зустрічається на шляху свого становлення в суспільстві.

Традиційно лівими у європейському розумінні цього слова прийнято вважати ті ідейно політичні сили, які обстоюють принципи соціальної справедливості, будують свої програми і передвиборні платформи на вимогах побудови соціальної держави, тобто держави, яка бере на себе питання соціального захисту [15, с. 52]. Класичним типом лівої ідеології, підкреслюємо, у її європейському розумінні, є ідеологія соціал-демократії [2, с. 58].

В українському політичному лексиконі термін «лівий», як правило, відноситься до політичних партій, які перебувають лівіше від соціал-демократії як у її традиційному розумінні, так і виходячи з реалій української політики [3, с. 1]. Отже, узагальнюючи можемо сказати, що лівий рух – це сукупність політичних партій, інститутів громадського суспільства, профспілок та громадян, які сповідують ліву ідеологію, тобто виступають за соціальну рівність та покращення умов життя і праці найменше привілейованим громадянам. Це визначення якнайширше характеризує український лівий рух сучасного суспільства. Віднесення до лівого руху інститутів громадянського суспільства та профспілок обумовлене наявністю як письмових так і усних договорів про співпрацю між ними і політичними партіями. Політичні партії, особливо активно в ході виборчих кампаній, користуються, підтримкою громадських організацій.

Сучасні вітчизняні та закордонні вчені розходяться у думці щодо приналежності тієї чи іншої ідеології до лівої. Однак існують певні класичні критерії віднесення певної ідеології до лівої, такі як: приватної власності; посилення експлуатації людини людиною; зміцнення державної влади; фактичного закріплення нерівноправності: соціального, статевого, релігійного, національного і тому подібного нерівності тощо [5].

Хоча О. Волков й вважає, що єдиною течією в сучасній українській ідеології, яка підпадає під європейське визначення «лівої», є соціал-демократія. Також, на його думку, піднесенню її авторитету в Україні заважає роздробленість, політичні амбіції лідерів партій. За кількістю розколів та політичних відгалужень в межах однієї ідеологічної системи соціал-демократів випереджають хіба що партії, у назві яких фігурує слово «християнська» або розпливчате формулювання «демократична» чи «селянська». Зрозуміло, що така тенденція не сприяє популяризації в цілому привабливої і конструктивної ідеології [2, с. 59].

На думку С. Остюченка, у наш час ліві ідеї, з огляду на їхню популярність, проголошують партії, що по своїй суті є центристськими і мають могутню фінансову базу. Так, СДПУ (о) претендує на імідж послідовника європейської соціал-демократії. Як пишуть українські вчені, поки ще похід у лівий центр для таких партій залишається ймовірніше на рівні гасел та не несе за собою жодного якісного або змістовного навантаження [9, с. 11].

Проте, той же О. Волков, зважаючи на український контекст, відносить представників комуністичної ідеології до ортодоксального табору радикальної в цілому марксистсько-ленінської ідеї, що не вписується у традиційне уявлення про «ліву» доктрину [2, с. 62]. Втім, навряд чи можна в цьому з ним погодитись, оскільки саме Комуністична партія України – єдина на сьогоднішній день політична сила, яка представляє споріднені із лівою ідеологією ідеї у Верховній Раді України. Виключення її з переліку політичних партій, які репрезентують лівий рух в Україні вважається в цьому випадку неможливим та необґрунтованим.

Власне до лівих сил, виходячи як з ідеологічного, так і практичного критеріїв, на сьогодні можна віднести більше десятка політичних партій [4, с. 4]. А саме партію «Справедливість», партію «Народна влада», Соціалістичну партію України, Комуністичну партію України, Прогресивну соціалістичну партію України, Комуністичну партію робітників і селян, Українську селянську демократичну партію, Селянську партію України, партію «Соціалістична Україна», Українську соціал-демократичну партію, партію «Українські соціал-демократи», Соціал-демократичну партію України та Соціал-демократичну партію України (об'єднану).

За результатами соціологічних досліджень більше 21,8% українців є прибічниками ідеології соціалізму [1, с. 141]. Є значна частина громадян ліворадикальних поглядів та соціал-демократів. Проте результати позачергових виборів до Верховної Ради України у 2007 р. [12] та до місцевих рад у 2010 р. [13] демонструють значно нижчий рівень підтримки саме лівих партій. Отже, наявна ситуація, коли ліва ідеологія є популярною серед громадян, але в той же час не такими популярними є політичні партії, які її сповідують. Це ілюструє наявну проблему лівого руху в сучасному українському суспільстві.

Сучасний світ так збудований, що саме політична лівиця пропагує ідеали рівності, справедливості і суспільного прогресу, піддає ревізії традиційні цінності і традиційні інститути, не ділячи при цьому людей за расовою чи мовною ознаками. Цікавою є думка В. Павліва, який вважає, що в Галичині ліві рухи відсутні і роль захисника прав людини теоретично взяли на себе націоналістичні та націонал-патріотичні партії та організації. Вони, ніби й анти-ліві, але й правими їх аж ніяк не назвеш. Якщо глянути на їхні «економічні програми» та поняття соціальної справедливості, то побачимо образ більшовика у вишиванці. Повторюючи за одним польським публіцистом, можна констатувати, що у нас немає політичної правиці – це всього лиш побожна лівиця. Специфіка галицької ситуації сьогодні полягає у тому, що з одного боку послідовники радянських лівих – марксистів-леніністів-сталіністів – втратили моральне право називатися оборонцями народних мас через ріки крові, безглуздо проліті їхніми попередниками [10]. Така позиція наголошує, що лівий рух в сучасному українському суспільстві є різноманітним.

Має рацію і О. Стаценко, яка говорить, що в Україні в даний час склалася ситуація форсованого впровадження демократичних початків, тобто демократичні інститути створюються прискореним шляхом і підтримуються авторитарними методами. Політичні партії, хоча формально і прагнуть виконувати всі традиційно властиві їм функції, однак реального впливу на процес політичної модернізації зробити не здатні. Для держав, що знаходяться на першій ділянці інформаційно-ентропійної спіралі Є. Седова, властива наявність громадянського суспільства, однак, в Україні його ресурсна база настільки мала, що воно не надає помітного впливу на ступінь задоволення суспільних потреб. Крім того, має місце факт створення інститутів громадянського суспільства, і політичних партій, зокрема, особами, що зосередили у своїх руках значну частину ресурсів, тобто створення партій «зверху», не беручи до уваги їх ідеологічну орієнтацію і термін існування. В результаті лівий фланг політичного спектра звужений настільки, що у населення в даних умовах і не може скластися реальної політичної сили, що представляла б його інтереси перед державою [14, с. 11].

Ще одну проблему лівого руху в політичному житті сучасної України виокремлює Є. Перегуда. Зокрема, він вважає, що політичні ідеології, в тому числі ліві, не відображають інтересів широких соціальних груп, а являють собою механізми самоідентифікації політичної бюрократії, спрямовані на консервацію рівня соціокультурної компетентності. Оптимальна модель партії в умовах перехідного суспільства має поєднувати дві функції – «інтелектуального штабу» з розробки політичних рішень та одного з комунікативних центрів, що сприяє суспільній

самоорганізації. “Опозиційність” у цих умовах має набути форми не протистояння іншим політичним силам, а альтернативності, тобто висування конкретних суспільних проектів і спроб їхньої реалізації у різних соціальних сегментах [11, с. 9].

У своїх поглядах він іде ще глибше і говорить, що суперечність між комунізмом та соціал-демократією перестає бути головною для лівого руху. На таку роль, зокрема, висувається суперечність між політичними інститутами та цінностями руху [11, с. 10].

Окрім того, варто зауважити, що ліва ідея використовується правими партіями, партіями комерційного походження та, навіть, змінюючись одна одною партією влади, і це цілком її дискредитує, а лівий рух в цій ситуації втрачає підтримку політично дезорієнтованих громадян.

На думку голови партії «Справедливість» С. Ніколаєнка, проблема лівих сил в тому, що вони піддалися на нав'язаний країні олігархами і їх політичними партіями сценарій розділу України на дві частини – Схід і Захід. Вони штучно ділять Україну, завойовуючи кожен свій електорат, а лівих витісняють геть. Як результат – ліві сили не асоціюються у багатьох людей з тими, хто відстоює конституційні права, справедливість, інтереси середнього класу, борються із експлуатацією людини людиною, бідністю, вимиранням українського народу [8].

Також Є. Перегуда зазначає, що ліві сили недооцінюють наслідки сучасної соціальної еволюції в контексті лівих концепцій народовладдя. Останнє визначалося як участь широких мас у політичному управлінні, що виявляється у вимогах формування влади на базі “трудових колективів”. Лише у редакції програми СПУ 2000 р. та в працях деяких теоретиків КПУ поняття народовладдя виводиться за межі виключно політичної демократії та інтерпретується як самоврядування у різних сферах. Однак ці погляди не стали домінуючими в лівих партіях, про що свідчить визначення політичних партій як виразників інтересів “неполітичних” груп, а отже, відстоювання права професійних політиків формулювати інтереси інших соціальних груп [11, с. 11].

Участь СПУ в урядах націонал-лібералів, а затим і ліберал-консерваторів привели до падіння авторитету та популярності, як наслідок – до політичної поразки партії, компрометації ідей соціалізму. Якщо додати до цього часи перебування при владі СДПУ (о) при Л. Кучмі та нинішню діяльність КПУ в складі провладної коаліції, то стане очевидним кризовий стан лівого руху. Виявилось, що під час кризи населення більше симпатизує консерваторам, конкретним капіталістичним програмам відродження економіки [7].

Своєрідний погляд на проблеми лівого руху в політичному житті сучасного українського суспільства вбачає А. Манчук, який вважає, що ліві сили отримають підтримку, коли відкинуть сектантство. Вони мають брати участь у широкій коаліційній боротьбі проти неоліберальних реформ – навіть розуміючи, що ці ар'єргардні бої здатні лише відтягнути їхнє втілення у життя. Але ліві мусять вголос висловлювати свою позицію та пропонувати власні шляхи виходу з соціальної кризи. Не варто лякатися свого чільного гасла – гасла боротьби із капіталізмом, пасивно лишаючи ініціативу в руках ліберальної спільноти – яка й надалі «демократично» намагатиметься закрити рота мільйонним верствам найманих працівників та робітників державного сектору економіки [6].

Досліджуючи політичну систему України, О. Стаценко дійшла висновку, що для побудови стабільної партійної системи в Україні необхідно, насамперед, перебороти модернізаційний синдром, підсиливши ліву (соціальну) орієнтацію політичної системи, відійшовши від крайнощів ліберальної доктрини суспільного розвитку. Саме на це і

повинна бути спрямована майбутня конституційна реформа. Тільки тоді, згодом, політичні партії наберуть реальну вагу і стане можливим будувати прогнози про формування двох протилежних політичних інтересів – ліберального і соціалістичного, правого і лівого напрямку – що, в остаточному підсумку, приведе до встановлення стабільної структури, що самопідтримується – двопартійної системи, або системи трьох-чотирьох політичних партій з декількома дрібними партіями-дублерами або політичними статистами [14, с. 11].

Отже, проблема лівого руху в політичному житті українського суспільства полягає в тому, що інститути лівого руху ні інституціонально, ні ідеологічно не відображають ліву ідеологію і не виправдовують очікувань виборців. Тобто ліві сили в Україні не є класичними лівими за ідеологією. Вони ліві лише за програмними заявами політичних партій, проголошеною підтримкою ідеології громадськими організаціями та своєю соціальною інституціональністю профспілки. Сучасні українські ліві політичні партії не трансформують, не видозмінюють, не адаптують ліву ідеологію до сьогодення, не дають відповідей на виклики сучасності. Одні сліпо слідуєть догмам та ортодоксальним поглядам, другі перетворюються в популістичні рупори, треті винаходять симбіоз ідеологем і губляться в політичному спектрі, про таких говорять, що вони не мають своєї власної стрижневої думки, відповіді на питання стратегічного і тактичного розвитку держави і суспільства.

Криза, що наявна в лівому русі, породжена трикутним протиріччям: виборець очікує одне, політична партія пропонує друге, ідеологія каже третє. Тому подальший аналіз діяльності лівого руху в сучасному українському суспільстві може привести до вироблення пропозицій щодо подолання кризи і наявних проблем.

Література:

1. Буров І. Особливості ідеологізації українського соціуму // Українське суспільство 1992-2007. Динаміка соціальних змін / За ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2007. – 544 с.
2. Волков О. М. Роль та місце політичних ідеологій в суспільствах перехідного типу: політологічний аналіз: Дис. ... канд. політ. наук / О. М. Волков – К., 1999. – 196 с.
3. Гарань О. Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією / За ред. О. Гараня, О. Майбороди. – К.: Видавничий дім «Академія», 2000. – С. 1-8.
4. Гарань О., Бельмега В. Ліві та лівоцентристські партії в Україні // О. Гарань, В. Бельмега; Фонд Фрідріха Еберта. – К., 2010. – 23 с.
5. Левые [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%8B%D0%B5_\(%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0\)](http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%B5%D0%B2%D1%8B%D0%B5_(%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0))
6. Манчук А. Не бійтеся бути лівими [Електронний ресурс] / А. Манчук // Режим доступу: <http://liva.com.ua/dont-be-afraid.html>
7. Ніколаєнко С. М. Сучасна політика лівих – реалізація соціальної справедливості і рівності, як національна ідея, що з'єднує націю і весь народ [Електронний ресурс] / С.М.Ніколаєнко // Режим доступу: <http://www.spravedlivo.org.ua/2011/06/vystup-na-konferencii/>
8. Ніколаєнко С. М. Сучасні світові процеси і лівий рух в Україні [Електронний ресурс] / С. М. Ніколаєнко // Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/columns/2010/06/1/5095636/>

9. Остюченко С. М. Модернізація соціал-демократичної парадигми в контексті конвергенції ідеологій: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / С. М. Остюченко; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2003. – 16 с.
10. Павлів В. Галичині потрібен лівий політичний рух [Електронний ресурс] / В. Павлів // Режим доступу: http://mytusa.org/index.php?option=com_content&view=article&id=95:galychyni-potriben-livuj-politychnyj-ruh&catid=36:kolonka-moderatora&Itemid=112
11. Перегуда Є. В. Політичні доктрини лівих партій України в сучасній період: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Є. В. Перегуда; Одес. нац. юрид. акад. – Одеса, 2002. – 16 с.
12. Позачергові вибори до Верховної Ради України у 2007 році [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001>
13. Результати місцевих виборів у 2010 році [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.cvk.gov.ua/pls/vm2010/wp001>
14. Стаценко О. С. Партії і партійні системи у сучасному демократичному процесі: Автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / О. С. Стаценко; Тавр. нац. ун-т ім. В.І.Вернадського. – Сімферополь, 2004. – 17 с.
15. Якушик В. М. Становлення потенційних носіїв ефективних програм суспільно-політичного розвитку (деякі концептуальні аспекти проблеми) // Відродження соціал-демократії в Україні: можливості і перспективи / Під ред. М. В. Поповича. – Київ, 1997. – С. 49-66.

УДК 32:008(4УКР)

*Гаврилюк Дмитро Юрійович,
аспірант Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова*

ПОЛІТИЧНИЙ ТА ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ АБСЕНТЕЇЗМ: ПОЛІТОЛОГІЧНА ТЕОРІЯ, СПЕЦИФІКА РИЗИКУ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено дослідженню та теоретичному обґрунтуванню специфіки практичних проявів у політичному житті українського суспільства ризиків електорального та політичного абсентеїзму.

Ключові слова: абсентеїзм, електоральний абсентеїзм, політичний абсентеїзм, політична апатія, політична інфантильність, електоральна пам'ять .

Статья посвящена исследованию и теоретическому обоснованию специфики практических проявлений в политической жизни украинского общества рисков электорального и политического абсентеизма.

Ключевые слова: абсентеизм, электоральный абсентеизм, политический абсентеизм, политическая апатия, политическая инфантильность, электоральная память.

The article investigates the theoretical grounding and specific practical manifestations in the political life of Ukrainian society and political risks of electoral absenteeism.

Keywords: absenteeism, electoral absenteeism. Political absenteeism, apathy, political infantilism, electoral memory.